

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Hilâl el-Askerî, *Kitâbü's-Şinâ'ateyn* (nşr. Ali M. el-Bicâvî - M. Ebû'l-Fazl İbrâhîm), Kahire 1371/1952; C. Avvâd, *Akdemü'l-mahtûâtü'l-'Arabiyye fi mektebâtü'l-'âlem*, Bağdad 1982, s. 166; Şevkî Dayf, *el-Belâğa tetavvür ve târih*, Kahire 1983, s. 140-146; Abdülvehhâb İbrâhîm Ebû Süleyman, *Kitâbetü'l-bahşi'l-'ilmî*, Cidde 1403/1983, s. 541; M. Ajami, *The Alchemy of Glory*, Washington 1988, s. 41-47; G. Kanazi, *Studies in the Kitâb aş-Şinâ'atayn of Abû Hilâl al-'Askari*, Leiden 1989; a.mlf., "Abu Hilâl al-Askari's Attitude Towards Poetry and Poets", *JSS*, XX (1975), s. 73-81; M. Tâhir el-Ceblavî, "Kitâbü's-Şinâ'ateyn", *Tî*, II, 493-508.

HÜSEYİN ELMALI

KİTÂBÜ SİBEVEYHİ

(کتاب سيبويه)

Sibeveyhi

(ö. 180/796)

tarafından yazılan,
Arap gramerine dair
günümüze ulaşan ilk eser
(bk. SİBEVEYHİ).

KİTÂBÜ'S-SİYER

(کتاب السير)

Ebû'l-Abbas eş-Şemmâhî'nin

(ö. 928/1522)

İbâziyye'nin önemli şahsiyetlerine dair
biyografik eseri.

Tam künyesi Ebû'l-Abbas Bedreddin Ahmed b. Saïd b. Abdülvâhid olan ve Bedreddin eş-Şemmâhî diye anılan müellif, *Kitâbü'l-İzâh fi'l-fıkh* adlı eserin sahibi Ebû Sâkin Âmir b. Ali eş-Şemmâhî'nin neslindedir. Doğum tarihi 840-850 (1436-1446) yılları arasında tahmin edilmektedir. Şemmâhî, Ebû Affî Sâlih b. Nûh et-Tendemîretî'den ilk bilgileri aldıktan sonra ilmî seyahatlere çıktı. Libya ve Tunus'ta Celîl el-Beydemûrî, Yûnus b. Muhammed, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Âmir ve Ebû Yûsuf Ya'kûb b. Ahmed gibi hocalardan tahsilini tamamladı. Aralarında Ebû Yahyâ Zekerıyyâ b. İbrâhîm el-Hevvârî'nin de bulunduğu birçok öğrenci yetiştirdi. Bunun yanında eser yazma faaliyetlerini sürdüren Şemmâhî Cemâziyelevvel 928'de (Nisan 1522) vefat etti ve Cebelinefûse'de bulunan Yefren beldesinde yahut bazı rivayetlere göre Cerbe'de defnedildi. Şemmâhî'nin *Kitâbü's-Siyer* dışında kaynaklarda adı geçen eserleri şunlardır: *İ'râbü'l-Kur'an*, *Şerhu Risâleti metni'd-diyânât fi't-tevhîd* (Ebû Sâkin Âmir b. Ali eş-Şemmâhî'ye ait risâlesinin şerhidir), *Muhtasarü'l-'Adl ve'l-in-*

şâf, *Şerhu Muhtasarü'l-'Adl ve'l-inşâf* (bunların ilki, Ebû Ya'kûb Yûsuf b. İbrâhîm el-Vercelânî'nin usûl-i fıkhıla ilgili *el-'Adl ve'l-inşâf*'ının muhtasarı, diğeri ise bu muhtasarın şerhidir), *Şerhu Mercü'l-bahreyn* (Ebû Ya'kûb el-Vercelânî'ye ait felsefe ve mantıkla ilgili metnin şerhidir), *İ'râbü müşkilü'd-De'â'im* (Ahmed b. Nazzar es-Semâilî el-Umânî'nin *ed-De'â'im* adlı eserinin anlaşılması güç yerlerini açıklamak amacıyla yazılmıştır), *Resâ'il fi 'ilmî'l-ke'lâm ve'l-fıkh* (Şemmâhî, *Kitâbü's-Siyer*, neşredeninin mukaddimesi, I, d-e).

Şemmâhî'nin günümüze ulaşan tek eseri *Kitâbü's-Siyer*'dir. Müellif kitabının mukaddimesinde, "el-emîrû'l-âdil" olarak nitelediği Ebû Abdullah isimli şahıstan gelen bir mektup üzerine İbâziyye'nin gizlenme yahut ortaya çıkış gibi çeşitli dönemleri, imamlar ve kumandanlarla ilgili bilgileri ve fırka mensuplarının menkubelerini ihtiva eden çalışmasını telif ettiğini belirtir. Eserine çok kısa olarak Hz. Peygamber'in sîretiyle başlar. Ardından dört halifenin hayatını özetler. Muâviye b. Ebû Süfyân tarafından kurulan Emevî Devleti, onun valilerinin âdil olmayan hareketleri ve buna karşı gösterilen tepkilerden bahsedilen bölümde Ziyâd b. Ebîh'in haksız davranışlarına ve daha sonra Emevîler aleyhindeki mücadelesini sürdüren Mirdâs b. Üdeyye'nin hareketlerine genişçe yer verilir.

"Tâbiîn tabakası" adı altında başta Ebû Bilâl Mirdâs b. Üdeyye, kardeşi Urve, Câbir b. Zeyd el-Ezdi, Abdullah b. İbâz, İmrân b. Hıttân ve Ahnef b. Kays olmak üzere İbâziyye fırkasına muteber kabul edilen yirmi civarındaki şahsın biyografisi ele alınır. Tebeü't-tâbiîn tabakasına ise başta Ebû Ubeyde Müslim b. Ebû Kerîme, Ebû Hamza el-Eş'as, Ebû Süfyân Kanber, Muhammed b. Habîb, Muhammed b. Seleme ve İmâre b. Hayyân gibi İbâziyye açısından önemli olan yirmi beş kadar şahsın biyografisine yer verilir. Ardından Ebû Ubeyde Müslim b. Ebû Kerîme'nin öğrencisi olan Rebî' b. Habîb'in mensuplarının zikredildiği tabakada yirmi dokuz biyografi kaydedilir.

Kitabın dörtte üçünden fazla bir hacme sahip bulunan bundan sonraki bölümde Mağrib'de yetişen şahsiyetlerin biyografisi ele alınır. Burada başta "Hameletü'l-ilm" adıyla bilinen ve mezhebi Kuzey Afrika'ya taşıyan Ebû'l-Hattâb el-Meâfirî, Abdurrahman b. Rüstem, Ebû Dürâr el-Gadâmisî, Ebû Dâvûd el-Kıbillî ve Âsım es-Sidrâtî olmak üzere İbâziyye mezhebine

mensup 650'yi aşkın kişinin biyografisine kronolojik sıraya göre yer verilir.

Şemmâhî'nin *Siyer*'i incelendiğinde önceki müelliflerden Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Ebû Bekir el-Vercelânî'nin *Kitâbü's-Sîre ve aḥbârü'l-e'imme*, Dercînî'nin *Kitâbü Ṭabaqâti'l-meşâyiḥ bi'l-Mağrib* ve Ebû'l-Kâsım Muhammed b. İbrâhîm el-Berrâdî'nin *el-Cevâhirü'l-muntekât* adlı eserlerinden derlenmiş olduğu, bu arada tamamlamayı bazı tarihi bilgilerin verildiği görülür. Dolayısıyla *Kitâbü's-Siyer* önceki tabakat kitaplarının geliştirilmiş bir ürünü olarak değerlendirilmelidir.

Kitâbü's-Siyer'in taş baskısı, aradaki bir basamakla müellif hattı nüshaya ulaşan bir yazmaya dayanılarak Muhammed b. Yûsuf el-Bârûnî ve Süleyman b. Mes'ûd en-Nefûsî tarafından gerçekleştirilmiştir (Kahire 1301). Bu baskının sonuna X. (XVI.) yüzyıl âlimlerinden Muhammed b. Zekerıyyâ b. Müsâ el-Bârûnî'nin *Nisbetü dini'l-müslimîn* adlı mensur ve manzum risâlesi, Vehbiyye, Zenâte, Hevvâre, Levâte ve Cebelinefûse'deki meşicid ve musallâlarla ilgili bir diğer risâle de eklenmiştir. Eserin bir tanıtıcı mukaddime ilâvesi ve bazı açıklayıcı dipnotlarıyla birlikte ikinci baskısını Ahmed b. Suûd es-Seyâbî iki cilt halinde gerçekleştirmiştir (Maskat 1407/1987). *Kitâbü's-Siyer*'in bazı kısımları Masqueray tarafından Fransızca'ya çevrilerek *Chronique d'Abou Zakaria*'da yayımlanmıştır (Cezayir 1879, s. 325 vd.).

BİBLİYOGRAFYA :

Şemmâhî, *Kitâbü's-Siyer* (nşr. Ahmed b. Suûd es-Seyâbî), Maskat 1407/1987; ayrıca bk. neşredeninin girişi, I, d-e; Serkîs, *Mu'cem*, I, 1141-1142; Brockelmann, *GAL*, II, 240; *Suppl.*, II, 339; Ethem Ruhi Fiğlalı, *İbâdiyye'nin Doğuşu ve Görüşleri*, Ankara 1983, s. 12-13; M. Bencheb, "Şemmâhî", *IA*, XI, 406.

MUSTAFA ÖZ

KİTÂBÜ'S-SÜNNE

(کتاب السنة)

Bazı itikadî konuları
muhafazakâr yöntemle ele alan
eserlerin ortak adı.

Sünnet genelde Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerine verilen ad olmakla birlikte bu terkipte "Resûlullah ile ashabın akaid alanında takip ettiği yol" anlamına gelmektedir. Nitekim ilk dönem müelliflerinin birçoğu bid'at ve dalâlet ehlinde uzak olduğunu ifade etmek amacıyla eserlerine "Kitâbü's-Sünne", "Şerhu's-